

แนวความคิดทางการเมืองของกลุ่มผู้นำในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๓๖

นางสาว สุภาสิณี ชมะสุนทร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๘

ISBN 974-564- 377-7

009976

i 1802998 x

Political Thoughts of Elite Groups in
The Reign of King Chulalongkorn
During 1868-1893

Miss Supasinee Khamasundara

A Thesis Submitted in Partial Fullfilment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Graduate School

Chulalongkorn University

1985

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวความคิดทางการเมืองของกลุ่มผู้นำในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วง พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๓๖

โดย

นางสาวสุภาสิณี ชมะสุนทร

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สีบแสง พรหมบุญ

อาจารย์ ดร.เดช มุขนาค

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

... *[Signature]* ... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประสิทธิ์ มุขนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

... *[Signature]* ... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจารี)

... *[Signature]* ... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทร์วงศ์)

... *[Signature]* ... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สุภางศ์ จันทวานิช)

... *[Signature]* ... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สีบแสง พรหมบุญ)

... *[Signature]* ... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เดช มุขนาค)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวความคิดทางการเมืองของกลุ่มผู้นำในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วง พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๓๖

ชื่อนิสิต นางสาวสุภาวดี ชมะสุนทร

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิบแสง พรหมบุญ
อาจารย์ ดร.เดช บุญนาค

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา ๒๕๒๗

บทคัดย่อ

ในการนำประเทศไปสู่ความเจริญนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินเสียใหม่ โดยให้พระมหากษัตริย์ ทรงได้รับพระราชอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศมูลเหตุแห่งพระราชดำรินี้มีอยู่สองประการ คือ ประการแรก ระบบบริหารราชการแผ่นดินในระบอบนั้น ขาดประสิทธิภาพ และเป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งต่อการปรับปรุงประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประการที่สอง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขาดพระราชอำนาจทางการเมือง เนื่องจากอำนาจทางการเมืองส่วนใหญ่อยู่ในครอบครองของกลุ่มขุนนางตระกูลขุนนาค ซึ่งมี สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้นำ ประกอบกับกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในรัชสมัยนี้ ก็อยู่ในข่ายที่จะเป็นอันตรายต่อพระมหากษัตริย์

การปรับปรุงประเทศตามแนวพระราชดำริข้างต้นนี้ ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรงระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มการเมืองใหญ่ที่คัดค้านพระบรมราโชบายในการปรับปรุงประเทศ ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มผู้นำต่าง ๆ นี้ ก็คือ ลักษณะเด่นของการเมืองไทยต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและแสดงถึงความคิดที่แตกต่างกันของผู้นำในเรื่องนี้ด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสงค์ที่จะศึกษาแนวความคิดของผู้นำทางการเมืองกลุ่มใหญ่ ๆ ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สนองตอบต่อพระบรมราโชบายในการ

ปรับปรุงประเทศ กลุ่มการเมืองใหญ่ประกอบด้วย กลุ่มพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า-
อยู่หัว กลุ่มผู้สำเร็จราชการแผ่นดินและกลุ่มกรมพระราชวังบวรสถานมงคล การศึกษาเกี่ยวกับ
การปรับปรุงประเทศในรัชสมัยนี้ จากรากฐานของความคิดที่แตกต่างกันภายในกลุ่มผู้นำต้นรัชกาล
จะทำให้สามารถเข้าใจถึงการปรับปรุงประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้

จากการศึกษาพบว่า แนวความคิดที่แตกต่างกันของผู้นำแต่ละกลุ่มในช่วงต้นรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มีพื้นฐานมาจากความพยายามที่จะปกป้องและ
ช่วงชิงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างกัน การปรับปรุงประเทศเพื่อให้
อำนาจทางการบริหารรวมศูนย์อยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า-
อยู่หัวทรงเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี ๒๔๑๖ ได้กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของกลุ่มผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน
และกลุ่มกรมพระราชวังบวรสถานมงคลอย่างรุนแรง เป็นผลให้ผู้นำของกลุ่มการเมืองทั้งสอง
ด้วยการแสวงหาแนวทางที่จะแสดงถึงสิทธิธรรม และป้องกันผลประโยชน์ของตนมิให้ต้องสูญเสีย
ไป พฤติกรรมที่แสดงออกถึงแนวความคิดของผู้นำที่มีต่อการปรับปรุงประเทศของพระบาทสมเด็จพระ-
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม เป็นสำคัญ

บทความต่างๆในครุโฆวาท แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
คัดค้านการปรับปรุงประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างเปิดเผย และ
พยายามที่จะแสดงสิทธิธรรมในการครอบครองผลประโยชน์ของตนอย่างเต็มที่ วิธีการหนึ่งที่
บุคคลผู้นี้ใช้เพื่อแสดงสิทธิธรรมทางการเมืองของตนก็คือ การลดบทบาทของกลุ่มพระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวลง การประหารชีวิตพระปรีชาภักการที่มีผลให้ตระกูลอมตยกุล
ต้องจบบทบาททางการเมืองในฐานะผู้สนับสนุนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สำคัญ
ลงนั้น นับเป็นความสำเร็จของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ในเรื่องนี้

วิกฤติการณ์วังหน้า ซึ่งเกิดขึ้นในปี ๒๔๑๗ และได้มีการนำชาวตะวันตกเข้ามาช่วย
ในการแก้ไขปัญหานั้น ถือได้ว่าเป็นจุดสูงสุดของความขัดแย้งเพื่อช่วงชิงผลประโยชน์ระหว่าง
กลุ่มการเมืองใหญ่ และเป็นการต่อต้านของกรมพระราชวังบวรสถานมงคลที่เปิดเผยชัดเจนที่สุด
ความสำเร็จในการยุติปัญหาและตัดทอนศักยภาพทางการเมืองการทหารของกรมพระราชวังบวรสถานมงคล
ลงได้นั้น เท่ากับเป็นการล้มกลุ่มการเมืองนี้ไปโดยปริยาย และทำให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีฐานะทางการเมืองที่มั่นคงเพิ่มขึ้น

ทางด้านพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ได้ทรงพยายามที่สร้างสิทธิธรรม
ทางการเมืองและสิทธิอำนาจของกลุ่มการเมืองทั้งสอง ด้วยการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาราชการ

แผ่นดิน (Council of State) และสภาที่ปรึกษาในพระองค์ (Privy Council) ขึ้นเพื่อสนับสนุนการดำเนินพระบรมราโชบายด้านการคลังและการควบคุมกำลังคน การถอดพระยาอาหารบริรักษ์ (นุช บุญหลง) ออกจากตำแหน่งเสนาบดีเขตตราธิการ นับเป็นความสำเร็จของการลิดรอนอำนาจของกลุ่มตระกูลขุนนางลงได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการสนับสนุนของสภาที่ปรึกษาราชการ

กลุ่มสยามหนุ่มได้มีส่วนอย่างสำคัญในการตอบโต้กลุ่มการเมืองทั้งสองผ่าน "ครูโฆวาท" ซึ่งมีแนวโน้มของหนังสือพิมพ์ทางการเมืองมากขึ้น บทความต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์แสดงให้เห็นอย่างเปิดเผยว่า กลุ่มสยามหนุ่มปฏิเสธกลุ่มการเมืองทั้งสอง และสนับสนุนพระบรมราโชบายในการเสริมสร้างลัทธิธรรมทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อย่างไรก็ดี แนวความคิดเกี่ยวกับวิธีการปกครองประเทศ ที่สมาชิกของกลุ่มสยามหนุ่มบางท่านได้ขูลเกล้าฯ ถวายความคิดเห็น เมื่อปี ๒๔๒๗ มีความแตกต่างไปจากวิธีการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงนำมาเปลี่ยนแปลงระเบียบการปกครองและการบริหารแผ่นดิน วิธีการปกครองประเทศที่แตกต่างกันนี้ แสดงให้เห็นว่าสยามหนุ่มบางท่านมีความคิดที่ต่างไปจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นพัฒนาการทางความคิดอีกขั้นหนึ่งของกลุ่มพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title : Political Thoughts of Elite Groups During
the Reign of King Chulalongkorn During
A.D. 1868 - 1893

Name : Miss Supasinee Khamasundara

Thesis Advisor : Assistant Professor Dr.Suebsang Promboon
Dr.Tej Bunnag

Department : History

Academic Year : 1984

Abstracts

In pursuing more civilization and development of Thailand His Majesty King Chulalongkorn had set up his own thought that the modification of the country's administration was necessary. By his thought the King should possess greatest power of the administration. There were two motives related to his thought. Firstly, the unefficient administration at that time was the vital obstacle to modernize the country. Secondly, The King himself had no political power because most of such power were in the hands of Bunnag family whom Somdej Chaophraya Borommaha Srisuriyawongse (Chuang Bunnag), the Regent, was the leader. Moreover, the Royal Viceroy (Krom Prarajawangborworn Sathanmongkol), had acted from time to time manacing the monarch.

The transformation in accordance with King Chulalongkorn's thought as mentioned above had created violent political differences between the King and the Regent as well as the Royal Viceroy. The political disagreement between various group leaders at that time could be considered the remarkable episode of Thailand politic at the begining of King Chulalongkorn's reign and a great number of different opinions

concerning such matter were demonstrated.

The aim of this thesis is to study the thoughts of the leaders of major political groups at the beginning of King Chulalongkorn's reign in response to his policy of modernizing the country. These major political groups consisted of the King's group, the Regent's group and the Royal Viceroy's group. From the basic differences of thoughts of these leaders we can observe the pattern of modernization to which King Chulalongkorn implemented his pursuance.

From a great deal of study it was found that the differences of each leader's thoughts had resulted basically from comprehensive desire to hold their economic and political interests. The modernization policy (to centralize administrative power to the King) which King Chulalongkorn had implemented since 1873 affected tremendously upon the interests of the Regent and the Royal Viceroy that eventually caused the latter to seek the way for claiming their legitimate rights and protecting their diminishing interests. Their behaviors and conducts to the King's policy clearly denoted the finding of this study.

Various articles in Darunowart newsletter (ครุโศภาน) clearly shown that the Regent did not correspond to the King's policy in modernizing the country openly and the protection of his interests was obvious. One procedure undertaken by the Regent to claim his legitimate political right was the minimizing the role of the King's group. The execution of Phraya Preechakolkarn, for example, resulted the ending of the Amatayakul family from the political role as a supporting faction to the King.

The Wang Nha (Front Palace) crisis in 1874 in which some western

dignitaries were brought to concern with could be cited as the highest degree of conflict between these major political groups for their respective interests and demonstrated the most clearly and openly resistance of the Royal Viceroy. The success of subduing the crisis and subsequent reduction of the Viceroy's military power meant the automatic dismantling of the Viceroy's political group and securing the more stable of King Chulalongkorn's political power.

King Chulalongkorn, in the other hand, had been trying to build up his legitimate political right and minimizing the political power of the other groups. The Council of State and the Privy Council were established in order to support his policy of modifying the finance and manpower control activities. The sacking of Phraya Arharnboriruk (Nutch Bunlong) from the position of Minister of Agriculture, by the advice and support of the Council of State, was a success in minimizing the power of the Bunnag family to a certain level.

"Young Siam" group was an immense party to counter these two political groups by means of Darunowart newsletter which was considered at that time as a political printed matter. Various articles had shown overtly that Young Siam group opposed the thoughts of the Regent and the Royal Viceroy's groups politically. They strongly supported the King in seeking his legitimate political right.

However, the concept of administrative procedure which some members of Young Siam group had submitted to King Chulalongkorn in 1884 differed from the King's pattern. The difference of such concepts demonstrated that some members of Young Siam group were subsequently not in the same line with the King and signified that it was another step of development of thought within the group of King Chulalongkorn.

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เกิดขึ้นเพราะมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะศึกษากำรปรับปรุงประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากพื้นฐานทางความคิดของผู้นำ โดยได้ตั้งความหวังไว้โดยตลอดมาว่า จะทำการศึกษาในเรื่องนี้อย่างสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อยังประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์การปรับปรุงประเทศนี้โดยทั่วไป แต่เนื่องจากมีอุปสรรคหลายประการ จึงทำให้การศึกษาในเรื่องดังกล่าวไม่สมบูรณ์ครบถ้วนตามที่ได้ตั้งใจไว้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สืบแสง พรหมบุญ และอาจารย์ ดร.เดช บุญนาค ที่ได้กรุณาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ด้วยความอดทนอย่างยิ่ง ความเอาใจใส่และความกรุณาในหลาย ๆ ประการที่ท่านอาจารย์ทั้งสองได้กรุณาขอให้ ได้ก่อให้เกิดพลังใจและจิตสำนึกที่จะทุ่มเทกำลังสติปัญญาเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลง ซึ่งผู้เขียนได้รับทราบไว้ด้วยความสำนึกในพระคุณอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจารี รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทร์วงศ์ และอาจารย์ ดร.สุภางค์ จันทร์วาณิช ซึ่งกรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับ จำเริญ รอบรู้ ที่ได้ช่วยคัดลอกเก็บรวบรวมข้อมูลตลอดระยะเวลาที่ผู้เขียนได้วิจัยเรื่องนี้ คุณวารุณี ไอลถารมย์ เรือเอก ทวีวุฒิ พงศ์พิพัฒน์ ตลอดจนทหารของกองเรือปราบเรือดำน้ำบางท่าน ที่ได้กรุณาจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้เสร็จสมบูรณ์ทันเวลา

ความอาทร ความอดทน และแรงใจที่คุณพ่อคุณแม่ ตลอดจนญาติพี่น้องทุกคนได้มอบให้ตลอดระยะเวลาห้าปีของวิทยานิพนธ์ ได้เป็นพลังสนับสนุนที่สำคัญที่สุดต่อการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ความไม่สมบูรณ์อันอาจจะเกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สุภาลณี ขมะสุนทร

๒๒ พ.ค. ๒๔

สารบัญ

หน้า

ยทศดัยอภาษาไทย.....	ง
ยทศดัยอภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ญ
บทนำ	ฎ
บทที่	

๑. สภาวะผู้นำและสภาพการทางการเมืองก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๑
๑.๑ องค์ประกอบในการกำหนดแนวความคิดและรูปแบบผู้นำ.....	๑
๑.๒ แนวความคิดทางการเมืองของผู้นำสมัยต้นรัตนโกสินทร์.....	๒๘
๒. สภาพการณ์ทางการเมืองต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๔๑๑-๒๔๓๖).....	๕๖
๒.๑ กลุ่มการเมืองต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๕๖
๒.๒ ลักษณะทางความคิดของกลุ่มพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว....	๗๒
๒.๓ การปรับปรุงบ้านเืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	๑๐๐
๓. แนวความคิดทางการเมืองของกลุ่มผู้นำต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๔๑๑-๒๔๓๖).....	๑๑๓
๓.๑ พฤติกรรมทางความคิดของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ (๒๔๑๑-๒๔๓๓)...	๑๑๓
๓.๑.๑ ดรโผนาทกับการปฏิเสธกลุ่มการเมืองเก่า.....	๑๑๔
๓.๑.๒ การต่อต้านการปรับปรุงประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๓๓

ก. การปฏิเสศสภาพที่ปรึกษาในพระองค์.....	๑๓๔	
ข. กรณีพระยาอาหารบริรักษ์.....	๑๔๕	
ค. วิฤทธิการณั้วังหน้า.....	๑๔๖	
ง. คดีพระปรีชาภกลการ.....	๑๔๘	
๓.๒ พัฒนาการความสัมพันธ์และความคิดภายในกลุ่มพระบาทสมเด็จพระจุลจอม		
เกล้าเจ้าอยู่หัว พิจารณากรณีเจ้านายและขุนนางกราบบังคมทูลถวายความ		
เห็นจัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการแผ่นดิน ร.ศ.๑๐๓.....		๑๕๓
ก. การนำเสด็จความคิดด้านการเปลี่ยนแปลงกฎหมายและประเพณี		
ทั่วไป.....	๑๕๓	
ข. รูปแบบการปกครอง ข้อคิดที่แตกต่างกันในเป้าหมายของการ		
แก้ไขปัญหบ้านเมือง.....	๑๕๕	
บทสรุป	๑๖๘	
บรรณานุกรม	๑๗๒	
ประวัติผู้เขียน	๑๘๐	

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การแบ่งแยกออกเป็นฝักเป็นฝ่ายทางการเมืองและความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับกลุ่มการเมืองใหญ่ ๆ ในช่วงระหว่างปี ๒๔๑๑ ถึง ๒๔๓๖ นั้นเป็นลักษณะเด่นของการเมืองไทยต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

สภาพการณ์ทางการเมืองทั้งสองประการนี้ เป็นผลมาจากการปรับปรุงประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งในด้านการคลัง และการควบคุมกำลังคน เพื่อนำพระราชอำนาจกลับมาสู่พระองค์ ซึ่งทรงเริ่มกระทำขึ้นตั้งแต่ปี ๒๔๑๖ มุลนายต้องสูญเสียผลประโยชน์ของตนจากการปรับปรุงในครั้งนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำกลุ่มการเมืองที่สำคัญในระยุษะนั้น คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญนั้น ได้มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา และรุนแรงขึ้นทุกขณะ เพื่อต่อต้านวิธี การปรับปรุงประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และช่วงชิงสิทธิธรรมในการครอบครองผลประโยชน์ของตน

ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าความพยายามของผู้นำทางการเมืองกลุ่มต่าง ๆ ที่จะปกป้องช่วงชิงและอ้างสิทธิธรรมในการในการครอบครองผลประโยชน์ของรัฐ คือ พื้นฐานของความขัดแย้งทางการเมืองช่วงต้นรัชกาล พื้นฐานของความขัดแย้งที่ผูกพันอยู่กับการช่วงชิงผลประโยชน์นี้จะเป็นลักษณะทางความคิดของผู้นำแต่ละกลุ่มด้วย

ต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยหนึ่งที่มีผู้สนใจศึกษาอยู่มาก ลักษณะเด่นที่สำคัญของสมัยก็คือ พระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะทรงได้รับพระราชอำนาจทั้งค้ำจุน เศรษฐกิจ และการเมืองกลับคืนมาด้วยการปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินซึ่งทำให้มุลนายสูญเสียผลประโยชน์ และเกิดการแบ่งแยกทางการเมือง ความขัดแย้งและการแบ่งแยกทางการเมืองที่ดำเนินไปอย่างรุนแรง จะเป็นพื้นฐานทางการกำหนดแนวความคิดของผู้นำของไทยในระยุษะเวลานั้น

ด้วยความเชื่อที่ว่า การศึกษาเกี่ยวกับความคิดของสังคมหรือผู้นำทางสังคม จะนำมาสู่ความเข้าใจลึกซึ้งของสังคมนั้น ๆ ได้ ได้ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์การปรับปรุงประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากแง่มุมของความคิดที่มีพื้นฐานของการแย่งชิงผลประโยชน์ทางการเมืองภายในของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ อันจะ

สามารถทำให้เข้าใจรูปแบบของการปฏิรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ได้เปลี่ยนแปลงไปในระยะเวลาต่อมา

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

ผู้เขียนได้วางวัตถุประสงค์ในการค้นคว้า และวิจัยไว้ดังนี้คือ

๑. ศึกษาพัฒนาการของสภาวการณ์ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์จนถึงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒. ศึกษากลุ่มการเมืองต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทางความคิด และกิจกรรมทางการเมือง
๓. ศึกษาแนวความคิดของแต่ละกลุ่มที่มีต่อการปรับปรุงประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ขอบเขตการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสงค์ที่จะศึกษาแนวความคิดทางการเมืองของผู้นำช่วงต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๓๖ โดยเห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าวสามารถมองเห็นลักษณะเฉพาะทางความคิดได้ชัดเจนดังนี้

๑. ช่วงปี ๒๔๑๑-๒๔๑๖ เป็นสมัยของผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมิได้ทรงว่าราชการเอง ช่วงนี้จึงเป็นระยะเวลาของการเตรียมตัวทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยการรวมกลุ่มที่จะนำมาสู่การจัดตั้งกลุ่มทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในโอกาสต่อไป ช่วงระยะเวลาเดียวกันนี้ก็ได้เป็นโอกาสที่ทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและกลุ่มผู้ที่จะสนับสนุนพระองค์ในระยะเวลาต่อมา จะได้เสริมสร้างประสบการณ์ของตนจากการเสด็จประพาสต่างประเทศสองครั้ง เพื่อนำมาปรับปรุงบ้านเมืองต่อไปด้วย

๒. ระหว่างปี ๒๔๑๖-๒๔๑๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะพระมหากษัตริย์ตั้งแต่ปี ๒๔๑๖ และได้ทรงเริ่มปรับปรุงระบบบริหารราชการแผ่นดินตั้งแต่นั้น การสูญเสียผลประโยชน์ของมุลนายจากการจัดระเบียบด้านการคลัง ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองอย่างเปิดเผยและรุนแรงระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและกลุ่มการเมืองใหญ่ ๆ ความขัดแย้งนี้จะดำเนินไปอย่างไม่ขาดระยะและเห็นได้ชัดว่าเป็นการต่อสู้เพื่อครอบครองสิทธิธรรมในผลประโยชน์ของตน จนกระทั่งถึงขีดสุดในวิกฤติการณ์

วังหน้า ปี ๒๔๑๗ กรณีทางการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤติการณ์วังหน้านั้น ส่งผลกระทบ
ต่อกลุ่มการเมืองทุกกลุ่มทั้งในด้านของสถานภาพความคิดและกิจกรรมทางการเมือง

๓. ระหว่างปี ๒๔๑๕-๒๔๓๖ เป็นช่วงระยะเวลาที่ความขัดแย้งทางการเมืองขบา
บางลง เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงปรับปรุงประเทศในลักษณะที่จะ
ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่นที่ทรงกระทำในช่วงระยะเวลาที่ทรงได้รับผิดชอบบริหารบ้านเมือง
ใหม่ ๆ หลังจากปี ๒๔๒๕ และ ปี ๒๔๒๘ ซึ่งสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์และกรมพระ-
ราชวังบวรวิไชยชาญลี้ชีวิตไปแล้ว ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ได้ทำให้พระ-
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับพระราชอำนาจเพิ่มขึ้น พระองค์จึงทรงมีพระราช
ดำริที่จะปรับปรุงระบบการปกครองและระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน โดยทรงเริ่มจากการ
แต่งตั้งพระเจ้าน้องยาเธอและขุนนางที่ใกล้ชิดเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างค่อยเป็นค่อย
ไป จนกระทั่งเมื่อทรงมีพระราชดำริที่จะปรับปรุงทั้งระบบแล้ว ก็จะได้เห็นว่ากลุ่มสยามหนุ่มซึ่ง
เป็นกลุ่มหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีความคิดเห็นที่แตกต่างจากพระองค์
เกี่ยวกับวิธีจัดการปกครองประเทศ การกราบบังคมทูลถวายความคิดเห็น รศ. ๑๐๓ จะทำให้เห็น
ถึงพัฒนาการทางความคิดอีกขั้นหนึ่งของกลุ่มพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

การค้นคว้าและดำเนินการวิจัย

ศึกษาจากเอกสารที่ปรากฏในแหล่งเอกสารที่สำคัญ ๆ เช่น หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
หอสมุดวชิรญาณ หอสมุดไมโครฟิล์มซึ่งจัดเก็บหนังสือพิมพ์ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุด
กลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเมืองและแนวความคิด
ทางการเมืองของรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พยายามประเมินคุณค่าและ
อธิบายความจำเป็นของผู้นำไทยที่จะต้องดำเนินนโยบายทางการเมืองภายใน และการเมือง
ระหว่างประเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อความอยู่รอดของประเทศสมัยหลัง ๆ ต่อมา
ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

๑. เพื่อทราบพื้นฐานและจุดกำเนิดของแนวพระราชดำริทางการเมืองใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ส่งผลต่อพระบรมราโชบายทางการเมืองของ
พระองค์

๒. เพื่อให้ทราบและเข้าใจพัฒนาการและลักษณะทางความคิดของผู้นำทาง
การเมืองในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓. เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการทางความคิดของกลุ่มพระบาทสมเด็จพระจุลจอม

เกล้าเจ้าอยู่หัวที่แตกต่างจากพระองค์

๔. กระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาความขัดแย้งทางการเมืองช่วงต้นรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย